

J. Semelin. La liberté au bout des ondes, du coup de Prague à la chute du mur de Berlin. – Paris, 1997.

Новітні події одразу ж стають історією – ось відплата за прискорення часу протягом останніх років. Особливу роль тут відіграли засоби масової інформації, які безпосередньо доклали зусиль до того, щоб зі свого боку підірвати мур та розірвати зачароване коло «холодної війни». Саме з цієї точки зору історик Жак Семелен в книзі «Свобода на радіохвилях, від Празьких подій до падіння Берлінської стіни» вирішив здійснити ґрунтовний аналіз, розглянути й оцінити наповнення і силу впливу засобів масової інформації та нагадати про їхні «перемоги».

Радіо Свобода, Голос Америки, ВВС і менш рішуче Radio France International (Французьке міжнародне радіо) – ці радіостанції відкрили шлях, який пізніше дозволив їм здійснити те, що автор називає «інформаційним втручанням». Влада відповіла досить ефективним, але далеко не дешевим глушінням, його ще жартома називали «КГБ-джазом», який західні радіостанції навчилися успішно долати. Суспільство все ще перебувало у замкненому просторі, але вже починало реагувати, знаходити власні форми спротиву: навіть у офіційній пресі вдавалося писати між рядками, пропаганду примітивували так, щоб підкреслити її нікчемність. Найкращим доказом цього був поганий зв'язок між двома полюсами – суспільством і владою.

Першим поштовхом були пам'ятні події у Будапешті, Празі, Гданську, Берліні, 1956, 1968, 1980/81, 1989 років – ці дати і міста відомі всім. Спочатку на поступки пішло офіційне радіо, яке майже відкрито оголосило про поразку уряду Надя. Інформаційні джерела об'єднують свої зусилля: доповнюють одне-одного, попереджують, повідомляють, уточнюють.

При їхній підтримці зростає громадянське суспільство. У нього з'являється можливість звільнитися від дезінформації і подолати відірваність від усього світу. Радіо і телебачення стають bastionami влади, важливішими за урядові споруди. Польща, спираючись на Конституцію, а отже, і на законність, відкрила нову епоху самвидаву, друкуючи «незалежні» газети, які потім передавалися з рук у руки. У 1980 році зв'язок між Сходом і Заходом вдалося «синхронізувати» у порту Гданська, звідки польські та іноземні засоби масової інформації постійно розповсюджували у Польщі та за її межами інформацію про події на фронтах «нерухомої війни», як її називає автор. Це був перший «успіх» на Сході. Жителі Берліна бачили Схід через камери Заходу.

Висновки, які робить Жак Семелен, актуальні і в наш час. Він нагадує, що засоби масової інформації дозволили розбити три мури: мур жаху, мур між Сходом і Заходом та один справжній мур. Але в першу чергу комунікація є базовим вектором спротиву. Аналіз «залежності між комунікацією та спротивом є одним з найкращих барометрів стабільності режиму», навіть якщо він не є диктаторським. Автор вважає, що перебудова відіграла важливу роль для поліпшення

ситуації у комунікаційній політиці. Але він підкреслює, що «глобалізація» засобів масової інформації може сприяти пропаганді нестабільності і насильства, так само як раніше вони були одночасно і засобом контролю над свідомістю і зброєю опозиції.

Анні Добантон

(З французької переклала Світлана Желдак)

A. Daubenton. Russie. D'un état l'autre. – Éditions de l'Aube, 1995. – 236 p.

Олександр Блок у розпалі незабутнього 1919-го писав про російську літературну більшість: «Результаты получаются печальные – язык у человека газетный, суконный, а выразить он хочет то, что снится изысканнейшему французскому поэту; при этом упускается из виду то, что любой маленький хроникер из «Matin» артистичнее, органичнее его, потому что он владеет прекрасным материалом языка, а у нас – одинаково и «Новое время», и «Северная коммуна», и даже интеллигентная «Речь» – нет-нет да и поразит такой необыкновенной безграмотностью, что становится страшно за культуру – неужели она невозвратима, неужели она похоронена под обломками цивилизации!»

Відтак, упродовж чи не століття, нічого не перемінилося: хронікери «Matin» (зрештою, пані Анні Добантон – хронікерка «Monde en cours», колекції видань, присвячених біжучому світові-часові) пишуть чи не віртуозно, а українська журналістика, успішно успадкувавши світоглядно-лінгвістичні дефекти журналістики російської, віддає не стільки той біжучий процес, скільки «нешасну свідомість» самого журналіста.

Анні Добантон у низці справді віртуозних фейлетонних мініатюр (тут – фейлетон у його автентичному значенні, а не у вигляді погромної радянської сатири покійного «Вечірнього Києва») відтворює найбільш характерну феноменологічну суму російської історії від березня 1993-го, позначеного першими тяжкими конфліктами «законодавчих» і «виконавчих» інститутів, до грудневих парламентських виборів 1995-го, які той конфлікт перевели із площини одвертої громадянської війни у вимір суто риторичний...

Пані Добантон непрозорий кристал тогочасного російського життя повертає всіма його гранями – від, скажімо так, високих аспектів кремлівської політики (зрозуміло, що у своїй високості вони незрідка опиняються нижче рівня безконечно збаламученого моря російської маси) до явищ суто побутових, які, проте, сигналізують про стратегему російської історії «кінця віку» виразніше, аніж пасажі прес-секретарів тієї політики.

Десять розділів книги «Росія. Із однієї держави в іншу» – біля десяти «фейлетонів» у кожному завбільшки в один «листок» цієї книги. Отже, свого роду «Декамерон» російської історії 1993 – 1995 рр. Як відомо, «новела» означає «новина»: сто новин того «декамерона». Патетичних, непатетичних, смішних, страшних, зворушливих, відразливих. Чи не всі «класи», «страхи», групи, середовища суспільства, охопленого